

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NGUYỄN THỊ HƯƠNG

THƠ BÙI THỊ TUYẾT MAI

**LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ,
VĂN HỌC VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

THÁI NGUYÊN - 2019

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGUYỄN THỊ HƯƠNG

THƠ BÙI THỊ TUYẾT MAI

Ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 8.22.01.21

**LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ,
VĂN HỌC VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. TRẦN THỊ VIỆT TRUNG

THÁI NGUYÊN - 2019

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan rằng đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Công trình có sự hỗ trợ từ giáo viên hướng dẫn PGS.TS. Trần Thị Việt Trung. Các nội dung nghiên cứu và kết quả trong đề tài này là trung thực, khách quan và chưa từng được ai công bố trong bất cứ công trình nghiên cứu nào trước đây.

TÁC GIẢ LUẬN VĂN

NGUYỄN THỊ HƯƠNG

LỜI CẢM ƠN

Tác giả luận văn xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới cô giáo *PGS. TS Trần Thị Việt Trung* đã tận tình hướng dẫn, giúp đỡ và tạo mọi điều kiện để tác giả hoàn thành luận văn.

Tác giả xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo trong khoa Ngữ văn, khoa Sau đại học trường Đại học Sư phạm- Đại học Thái Nguyên đã tạo điều kiện giúp đỡ tác giả nghiên cứu, học tập và hoàn thành luận văn.

Tác giả luận văn cũng xin chân thành cảm ơn nhà thơ Bùi Thị Tuyết Mai và gia đình nhà thơ đã tận tình giúp đỡ tác giả về mặt tư liệu để phục vụ cho luận văn.

Xin cảm ơn gia đình, bạn bè, đồng nghiệp đã động viên, giúp đỡ tôi hoàn thành luận văn này.

Thái Nguyên, ngày 02 tháng 7 năm 2019

Tác giả

Nguyễn Thị Hương

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC.....	iii
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề.....	2
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	7
4. Nhiệm vụ nghiên cứu	8
5. Phương pháp nghiên cứu	8
6. Đóng góp của luận văn	9
7. Cấu trúc của luận văn	9
PHẦN NỘI DUNG	10
Chương 1: THƠ NỮ DÂN TỘC THIỂU SỐ VÀ NỮ NHÀ THƠ DÂN TỘC MƯỜNG- BÙI THỊ TUYẾT MAI	10
1.1. Vài nét khái quát về thơ nữ dân tộc thiểu số thời kỳ hiện đại.....	10
1.2. Nữ nhà thơ dân tộc Mường- Bùi Thị Tuyết Mai.....	18
TIỂU KẾT CHƯƠNG 1	28
Chương 2: NHỮNG CẢM HỨNG CHỦ ĐẠO TRONG THƠ BÙI THỊ TUYẾT MAI	30
2.1. Khái niệm Cảm hứng và Cảm hứng chủ đạo trong thơ.....	30
2.2. Cảm hứng đầy tự hào viết về quê hương, cuộc sống, con người xứ Mường.....	31
2.2.1. Quê hương xứ Mường với vẻ đẹp đầy huyền tích, huyền thoại.....	31
2.2.2. Con người miền núi: mộc mạc, chân thành nhưng cũng rất lãng mạn.....	36
2.3. Cảm hứng viết về bản sắc văn hóa Mường với niềm yêu mến và tự hào	41
2.3.1. Bản sắc văn hóa Mường qua những phong tục tập quán	41
2.3.2. Tự hào về vốn văn hóa truyền thống của tộc người Mường	48
2.4. Cảm hứng viết về cái tôi cá nhân người phụ nữ Mường thời kỳ hiện đại.....	51

2.4.1. Cái Tôi cá nhân mang vẻ đẹp truyền thống.....	52
2.4.2. Cái tôi cá nhân - người phụ nữ trí thức Miền Nam thời kỳ hiện đại	57
TIÊU KẾT CHƯƠNG 2.....	62
Chương 3: MỘT SỐ ĐẶC ĐIỂM NGHỆ THUẬT NỔI BẬT TRONG THƠ	
BÙI THỊ TUYẾT MAI.....	64
3.1. Hình ảnh thơ, biểu tượng thơ mang đậm màu sắc Miền Nam.....	64
3.1.1. Hình ảnh thơ đậm màu sắc Miền Nam	64
3.1.2. Những biểu tượng thơ mang đậm bản sắc Miền Nam.....	70
3.2. Ngôn ngữ thơ.....	75
3.2.1. Ngôn ngữ thơ mộc mạc, hồn nhiên, giàu hình ảnh mang màu sắc ngôn ngữ dân gian dân tộc Miền Nam.....	75
3.2.2. Ngôn ngữ giàu tính biểu cảm, giàu tính tạo hình	78
3.3. Giọng điệu thơ	83
3.3.1. Giọng thơ trữ tình, hồn nhiên, trong sáng, nồng nàn mà sâu lắng	84
3.3.2. Giọng thơ giàu chất suy tư, triết lí.....	89
TIÊU KẾT CHƯƠNG 3.....	92
KẾT LUẬN	92
PHỤ LỤC.....	96
TÀI LIỆU THAM KHẢO	98

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

1.1. Hơn nửa thế kỉ qua, văn học hiện đại các dân tộc thiểu số (DTTS) nói chung, thơ ca hiện đại của các dân tộc thiểu số nói riêng đã được khẳng định là một bộ phận văn học có vẻ đẹp riêng, có sắc thái riêng, in đậm dấu ấn tâm hồn và giàu bản sắc văn hóa các dân tộc anh em, với những cá tính sáng tạo độc đáo. Riêng trong lĩnh vực thơ ca, các nhà thơ dân tộc ít người đã đóng góp vào nền thơ ca Việt Nam hiện đại một mảng màu riêng biệt, sinh động, đặc sắc với những gương mặt thơ mới, với những giọng điệu thơ mang nét đặc trưng dân tộc và miền núi. Một trong số các gương mặt thơ nữ DTTS có giọng điệu riêng, phản ánh rõ bản sắc văn hóa tộc người khá tiêu biểu và rõ nét là nhà thơ dân tộc Mường Bùi Thị Tuyết Mai.

1.2. Là nữ nhà thơ dân tộc Mường (thuộc dạng hiếm hoi), Bùi Thị Tuyết Mai đã để lại dấu ấn trong lòng người đọc với một giọng thơ trong trẻo, hồn nhiên với những hình ảnh thơ mang đậm nét đặc trưng của không gian Mường, của văn hóa Mường, rất truyền thống nhưng cũng rất hiện đại. Bắt đầu sáng tác từ năm 1993 đến nay, chị đã cho ra đời 05 tập thơ, 01 cuốn tiểu luận, phê bình văn học nghệ thuật; 01 cuốn hồi ký. Chị đã được nhận một số giải thưởng về văn học như: Giải B (không có giải A) Giải thưởng VHNT các dân tộc thiểu số Việt Nam cho tập **Mưa trong nhà** (1998), Giải C Cuộc vận động sáng tác Văn học Nghệ thuật Báo chí tỉnh Hòa Bình 10 năm Đổi mới (1991-2000) cho tập **Trầu đỏ môi ai** (1999). Giải C văn học nghệ thuật các DTTS Việt Nam cho tập thơ **Nơi cất rượu** (2004), Giải A VHNT tỉnh Hòa Bình 5 năm (2001-2006) cho tập **Mường trong** (2005), Giải C VHNT các DTTS Việt Nam cho tập thơ **Bình boong** (2008), Giải Tư **Thơ về Hà Nội 2008-2010**, nhân dịp Đại lễ Kỷ niệm 1000 năm Thăng Long - Hà Nội; Hội đồng Lý luận, phê bình văn học, nghệ thuật Trung ương cũng đã Tặng thưởng Giải khuyến khích cho cuốn sách: Tiểu luận, phê bình văn học nghệ thuật của chị với Chùm 4 bài viết: **“Dân ca ví, giặm trong âm nhạc Nguyễn Tài Tuệ”**; **“Mấy vấn đề về văn học nghệ thuật các dân tộc Việt Nam trong thời kỳ hội nhập quốc tế”**; **“Mấy vấn đề bồi dưỡng**

tác giả văn học nghệ thuật trẻ người dân tộc thiểu số”; “Dịch văn học bằng tiếng mẹ đẻ ra tiếng phổ thông”, (năm 2016).

Có thể thấy rằng: Bùi Thị Tuyết Mai thực sự là một nữ nhà thơ DTTS đã có những đóng góp, đã có những thành tựu đáng ghi nhận trong lĩnh vực sáng tác. Chị xứng đáng được trân trọng và ghi nhận bởi người đọc và những người làm nghiên cứu phê bình. Tuy nhiên, cho tới nay việc nghiên cứu, phê bình về những sáng tác của chị còn rất khiêm tốn, chưa xứng đáng với những gì chị đã làm được, đã cống hiến cho văn học DTTS nói chung, cho thơ ca DTTS nói riêng. Chính vì vậy chúng tôi đã lựa chọn những sáng tác thơ của chị làm đề tài nghiên cứu, nhằm mục đích: chỉ rõ những đặc điểm nổi bật, những sáng tạo độc đáo, cũng như những đóng góp của nữ nhà thơ trong việc làm đa dạng, phong phú hơn cho thơ ca DTTS Việt Nam hiện đại.

1.3. Qua việc nghiên cứu thơ Bùi Thị Tuyết Mai- một nhà thơ nữ DTTS khá tiêu biểu thời kì hiện đại, chúng tôi muốn được đóng góp thêm một tiếng nói vào việc khẳng định những thành tựu cùng những nét đặc sắc của các nhà thơ nữ DTTS trong sự phát triển đa dạng, phong phú của thơ nữ Việt Nam thời kỳ hiện đại nói riêng, cũng như đối với sự vận động phát triển của thơ ca DTTS Việt Nam nói chung.

1.4. Từ kết quả nghiên cứu trên, chúng tôi mong rằng sẽ có thêm một tài liệu mới góp phần khẳng định giá trị, vẻ đẹp của bộ phận văn học DTTS Việt Nam, để bổ sung vào chương trình giảng dạy Văn học địa phương ở các trường Phổ thông khác nhau thuộc khu vực miền núi phía Bắc Việt Nam- nơi chúng tôi đang thực hiện chương trình giảng dạy này.

2. Lịch sử vấn đề

Bùi Thị Tuyết Mai là một nhà thơ nữ DTTS khá tiêu biểu, chị đã có nhiều tập thơ, bài thơ đạt Giải thưởng Trung ương và Địa phương. Thơ chị là tiếng nói của một người con gái, một người phụ nữ Mường rất truyền thống và cũng rất hiện đại. Vì thế, thơ của chị đã thu hút được sự chú ý cũng như những tình cảm yêu

mến của người đọc. Chính vì vậy, trong khoảng hơn 20 năm qua, thơ của chị đã có khá nhiều bài viết giới thiệu, phê bình và trong nhiều công trình nghiên cứu chung về văn học dân tộc nhắc tới, điếm tới. Bước đầu khảo sát, chúng tôi nhận thấy có một số bài, một số nhận xét cụ thể về thơ chị như sau:

2.1. Trong các công trình nghiên cứu chung về văn học DTTS Việt Nam hiện của các nhà nghiên cứu, lí luận phê bình như: Lâm Tiến, Trần Thị Việt Trung, Phạm Quang Trung, Hoàng An, Lộc Bích Kiệm, Cao Thị Hào... khi viết khái quát về thơ ca các DTTS đều đã nhắc đến cây bút thơ dân tộc Mường- Bùi Thị Tuyết Mai với những lời trân trọng, đều khẳng định chị là một trong các nhà thơ DTTS trẻ tiêu biểu thế hệ 7x, có giọng điệu thơ riêng đậm chất Mường.

- Tác giả Lâm Tiến trong bài nghiên cứu chung về **Thơ văn dân tộc thiểu số sáu năm đầu thế kỷ XXI**, khi nhận định về tập thơ *Ngược gió* năm 2006 của nhà thơ Y Phương đã khẳng định những sáng tạo mới của nhà thơ và đã nhắc tới nhà thơ Bùi Thị Tuyết Mai như một sự gặp gỡ về sự đổi mới tư duy trong sáng tác của hai nhà thơ này: “ *Với thể thơ tự do, ông đã đưa vào những suy tưởng mới về con người, cuộc sống, về nhân tình thế thái. Có thể thấy tư duy mới đó ở cây bút trẻ Bùi Thị Tuyết Mai*” [45;555].

- Tác giả Trần Thị Việt Trung trong cuốn **Nghiên cứu, lí luận phê bình Văn học dân tộc thiểu số Việt Nam thời kì hiện đại- Diện mạo và đặc điểm** đã nhận định: “*Bùi Thị Tuyết Mai (Hòa Bình) là nhà thơ nữ dân tộc Mường đầu tiên, với các tập thơ: Mưa trong nhà, Trầu đỏ môi ai, Nơi cất rượu... với phong cách mới có hơi thở Thường, Rang, Bộ, Mẹo*” [52;207] .

- Tác giả Lộc Bích Kiệm trong cuốn **Văn học các dân tộc thiểu số một bộ phận đặc thù của văn học Việt Nam** cũng đã viết: “*Nhà thơ Bùi Tuyết Mai với cảm xúc về cội nguồn luôn thường trực, cháy bỏng, da diết khiến trong thơ chị luôn chứa đựng một không gian sinh hoạt Mường. Không gian Mường luôn ám ảnh chị để rồi mỗi bài thơ, tứ thơ, câu thơ đều thấm đẫm tình Mường*” [35;60].

- Phạm Quang Trung trong cuốn **Hồn cây sắc núi** nhận định: “Mai đã vươn lên đứng ở hàng đầu những nhà thơ trẻ Việt Nam đầy triển vọng. Mai lại có cái nhiều nhà thơ trẻ khác không có điều kiện có: chất dân tộc và miền núi của mình” [50;146].

2.2. Trong các bài viết trực tiếp về tác giả Bùi Thị Tuyết Mai và các tác phẩm của chị. Có các bài viết của Phạm Tiến Duật, Nguyễn Quang Thiều, Mai Liễu, Nguyễn Thị Thu Hiền, Lady Borton, Nguyễn Bình, Thiều Khanh ... Cụ thể như: Trong lời tựa tập thơ **Nơi cất rượu** của Bùi Thị Tuyết Mai nhà thơ Phạm tiến Duật đã trân trọng giới thiệu sự có mặt của nữ nhà thơ DTTS trẻ tuổi này: “Thế là kho tàng thơ của các nhà thơ hiện đại Việt Nam lại có thêm một tập thơ hay và đội ngũ các cây bút người dân tộc thiểu số có thêm một nhà thơ nữ với rất nhiều hứa hẹn của một chặng đường đóng góp” [22;7]. - Trong lời giới thiệu cho tập **Mưa trong nhà** (NXB Văn hóa dân tộc 1998) nhà thơ Nguyễn Quang Thiều viết: “Thơ Bùi Tuyết Mai có ba phẩm chất nổi trội và quan trọng. Đó là sự thẳng thốt, Tính ý tưởng và trí tưởng tượng, và một phẩm chất đương nhiên mà dù chị không cố tình phô bày, nó cứ nằm trong nhiều câu thơ, đôi khi chi phối toàn bộ bài thơ. Đó là cách cảm, cách nghĩ và thổ ngữ của dân tộc Mường của chị” [20;6]. - Nhà thơ Mai Liễu khi đọc bài thơ **Hi vọng** của Bùi Thị Tuyết Mai đã phát hiện: “Thơ Bùi Tuyết Mai độc đáo ở sự suy tư, một hiện tượng ít gặp ở các tác giả thơ nữ dân tộc thiểu số. Cũng nói về nỗi cô đơn, về tình yêu tan vỡ, thơ chị không ủy mị, cũng không man mác buồn đau mà luôn lấp lánh những kỉ niệm, hoài ức và hy vọng, Đó là một tính cách mạnh mẽ tự tin, biết chấp nhận và cũng dám dâng hiến” [56]. -Tác giả Nguyễn Thị Thu Hiền trong bài **Văn học hiện đại dân tộc Mường: Những khuôn mặt** đã có những nhận xét: “Còn trẻ về cả tuổi đời và tuổi nghiệp, Bùi Thị Tuyết Mai không rụt rè như phần lớn phụ nữ dân tộc thường kín đáo đến rụt rè. Vẫn là cô gái Mường thuần khiết và ý nhị, chị luôn hướng sự tìm tòi mới mẻ đến táo bạo trong thơ.” [57]- Trần Vũ Long đã viết về thơ Bùi Thị Tuyết Mai với một giọng điệu đầy khẳng định, ngợi ca: